

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยมีโครงสร้างการผลิตทางเศรษฐกิจส่วนหนึ่งประกอบด้วยโครงสร้างการผลิตภาคเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศประมาณ ร้อยละ 60 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม จากอดีตถึงปัจจุบันกล่าวได้ว่า ผลผลิตภาคการเกษตรขยายตัวอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด ถึงแม้อัตราการขยายตัวของภาคเกษตรกรรมจะต่ำกว่าอัตราการขยายตัวทางภาคอุตสาหกรรมก็ตาม แต่ผลผลิตทางภาคเกษตรก็สามารถทำให้ประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของโลกแห่งหนึ่ง เพราะเหตุว่าสามารถผลิตสินค้าเกษตรเลี้ยงประชากรในประเทศได้อย่างพอเพียง และผลผลิตบางส่วนยังมีการส่งออกไปขายยังต่างประเทศ ก่อให้เกิดรายได้จากการส่งออกให้กับประเทศได้อีกทางหนึ่ง

การผลิตทางด้านปศุสัตว์นับว่าเป็น สินค้าประเภทหนึ่งของภาคเกษตรที่สำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งทั้งภาครัฐและเอกชนได้มีการส่งเสริมและพัฒนาการผลิต เพื่อให้มีประสิทธิภาพ และเพิ่มศักยภาพทางการผลิตอย่างต่อเนื่อง การผลิตสุกรถือว่าการผลิตทางด้านปศุสัตว์ที่สำคัญประเภทหนึ่งของประเทศ เนื่องจากเป็นแหล่งสินค้าโปรตีนที่ประชาชนนิยมบริโภคมากที่สุด เป็นแหล่งอาชีพก่อให้เกิดรายได้ให้แก่เกษตรกรผู้เลี้ยง โดยรวมทั้งประเทศไม่ต่ำกว่า 4 หมื่นล้านบาทต่อปี และยังเป็นแหล่งรองรับผลผลิตการเกษตรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในแง่เป็นวัตถุดิบอาหารสัตว์ที่สำคัญ เช่น ข้าวโพค ปลายป่น ปลายข้าว กากถั่วเหลือง เป็นต้น นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดธุรกิจต่อเนื่องอื่น ๆ เช่น ธุรกิจอาหารสัตว์ เวชภัณฑ์ และการนำเข้าพันธุ์สัตว์ อันนำมาซึ่งรายได้และการจ้างงานในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ

การผลิตสุกรในประเทศไทย มีกระจายกันทั่วทุกภาค แหล่งผลิตมากที่สุดคือภาคกลาง รองลงมาคือ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ตามลำดับ ดังรายละเอียดปรากฏในตารางที่ 1

ตารางที่ 1
สถิติการเลี้ยงสุกรของประเทศไทย ปี 2528 – 2538

หน่วย : ตัว

ปี พ.ศ.	ภาคกลาง	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคเหนือ	ภาคใต้	รวม
2528	2,986,523	1,181,150	1,288,093	463,076	5,918,842
2529	3,189,965	1,153,302	1,414,806	387,447	6,145,520
2530	3,409,527	1,072,110	1,029,344	355,905	5,866,886
2531	3,033,011	1,221,207	1,130,287	355,894	5,740,399
2532	3,093,289	1,939,815	1,043,283	485,011	6,015,398
2533	4,059,541	1,448,421	1,284,897	556,851	7,349,710
2534	4,642,614	1,616,615	1,362,850	580,393	8,202,472
2535	4,466,067	1,594,233	1,515,526	756,842	8,332,668
2536	4,307,256	1,830,633	1,650,352	780,885	8,569,126
2537	4,636,895	1,523,744	1,545,303	773,458	8,479,400
2538	4,656,843	1,414,974	1,717,817	772,287	8,564,921

ที่มา : สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด (ประมวลสถิติ ประจำปี 2538)

จากตารางที่ 1 จะเห็นว่าปริมาณการเลี้ยงสุกรรวมในทุกภาคของประเทศไทยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในช่วงปี 2528–2538 จากยอดรวมทั้งประเทศ 5,918,842 ตัว ในปี 2528 เป็น 8,564,921 ตัว ในปี 2538 เนื่องจากสุกรสามารถเลี้ยงได้ทั่วไป ทำให้ไม่สามารถกำหนดปริมาณการผลิตได้ จึงมีการเสนอขายสุกรออกสู่ตลาดมากกว่าหรือน้อยกว่าความต้องการของตลาด ในบางกรณีทำให้เกิดปัญหาราคาคต่ำ หรือสุกรมีราคาสูงอยู่เสมอ นอกจากนี้การผลิตสุกรยังมีปัญหาโรคปากและเท้าเปื่อย ซึ่งเป็นที่รังเกียจของประเทศผู้นำเข้าสุกร สำหรับด้านการส่งออกยังมีอุปสรรคหลายประการ เช่น ต้นทุนการผลิตสูงทำให้ไม่สามารถแข่งขันกับประเทศอื่นได้ จึงเป็นสาเหตุให้สุกรที่ผลิตได้มีการนำมาใช้บริโภคภายในประเทศเกือบทั้งหมด ส่วนการคาดคะเนความต้องการบริโภคสุกรซึ่งได้พิจารณาจากจำนวนประชากร และอัตราการบริโภคเฉลี่ยต่อคนที่เพิ่มขึ้น ดังรายละเอียดตารางที่ 2

ตารางที่ 2

การคาดคะเนความต้องการบริโภคสุกร

ปี	จำนวนประชากร (ล้านคน)	อัตราการบริโภค (กก./คน/ปี)	ความต้องการบริโภค (ล้านตัว)
2540	61.278	16.92	10.368
2541	61.922	17.38	10.762
2542	62.563	17.85	11.167
2543	63.210	18.34	11.593
2544	63.853	18.84	12.032
อัตราเพิ่ม (ร้อยละ)	1.038	2.72	3.791

ที่มา : เอกสารเศรษฐกิจการเกษตร เลขที่ 50/2539 (แนวทางพัฒนาปศุสัตว์)

ผลจากการขยายตัวของประชากร ผลักดันให้เกิดการขยายตัวของภาคการผลิตสุกรดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อสภาวะสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในการเลี้ยงสุกร เนื่องด้วยวิธีการเลี้ยงสุกรในปัจจุบันอิงวิธีการเชิงอุตสาหกรรมการเกษตร คือมีการเลี้ยงเพื่อขายเป็นจำนวนมากในแต่ละแห่ง ทำให้เกิดปัญหาการปล่อยของเสียเป็นมลพิษมีผลต่อสิ่งแวดล้อมอย่างมาก เช่น กากของเสีย น้ำเสีย เสียง กลิ่น โรคพยาธิ แมลงวันและยุง เรื่องที่น่าเป็นห่วงเพราะพื้นที่เลี้ยงสุกรแต่ละโรงเรือนกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปก่อปัญหาต่อการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ อีกทั้งสร้างปัญหาคุณภาพชีวิตของประชากรที่อาศัยอยู่บริเวณนั้น ดังนั้นการบำบัด/การกำจัดให้ถูกต้อง จึงมีความจำเป็นที่ต้องใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เช่น บ่อบำบัดน้ำเสีย การทำนุ้ยหมัก การทำแก๊สชีวภาพ การนำมูลสุกรมาเลี้ยงปลา วิธีการดังกล่าว ล้วนเป็นวิธีบำบัดหรือกำจัดมลพิษทั้งสิ้น เป็นที่น่าสังเกตว่าเทคโนโลยีที่เหมาะสมเป็นสิ่งที่สำคัญมากต่อการกำจัด/บำบัดของเสียจากการเลี้ยงสุกร

สำหรับปัญหาสิ่งแวดล้อม ได้มีพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 (ภาคผนวก) เพื่อใช้ควบคุมมลพิษที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อการจัดการมลพิษที่เกิดจากการเลี้ยงสัตว์ โดยเฉพาะการเลี้ยงสุกร ซึ่งถือเป็นต้นทุนด้านสิ่งแวดล้อม มาตรการป้องกันแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมดังกล่าว ย่อมส่งผลให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ถ้าหากค่าใช้จ่ายส่วนนี้มากเกินไปเกินกว่าผลประโยชน์หรือกำไรที่ได้รับ ทางผู้ผลิตสุกรอาจจะเลยหรือไม่ตั้งใจแก้ไขอย่างจริงจัง ทางรัฐจะต้องเข้ามาช่วยสนับสนุนทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม เพื่อให้การแก้ไขปัญหาดังกล่าวสามารถบรรลุผลสำเร็จได้อย่างจริงจัง และมีประสิทธิภาพต่อทุกฝ่าย ซึ่งปัญหาทางด้านการจัดการมลพิษนี้ หากไม่ได้รับการแก้ไขอาจเป็นอุปสรรคต่อ

การขยายตัวของการผลิตสุกร ส่งผลกระทบต่อการใช้บริโภคของประชาชน รวมทั้งภาคเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องต้องเนื่องได้

จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดหนึ่งทางภาคเหนือที่มีการเลี้ยงสุกรกันมากและกระจายไปทุกอำเภอ ตามตารางที่ 3 ย่อมต้องเกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมอันเกิดจากการเลี้ยงสุกรอย่างแน่นอนจากรายงานสรุปผลการดำเนินงานแก้ไขปัญหามลภาวะในภาคปศุสัตว์ของฝ่ายวิชาการชมรมปศุสัตว์ภาคเหนือ สรุปสาเหตุแห่งปัญหาและผลกระทบจากการเลี้ยงปศุสัตว์ไว้ว่า 1.) เกิดจากการขยายตัวของเศรษฐกิจ สังคม ตัวเมืองออกไปอย่างไร้ทิศทาง ไร้ระบบระเบียบ ผลกระทบคือ เกิดการขยายตัวของภาคปศุสัตว์ ก่อให้เกิดปัญหามลภาวะ 2.) การขยายตัวของประชากรสัตว์ในด้านขนาดเป็นภาระที่ใหญ่ ผลกระทบคือ เกิดมลภาวะของเสียที่มากขึ้น โดยขาดการบำบัด รบกวตต่อประชาชนที่อยู่ใกล้เคียง 3.) ขาดแนวทาง ความรู้ เงินทุน ความเข้าใจในการบำบัดของเสียที่ชัดเจนและถูกต้องเป็นรูปธรรม คุ่มค่ากับการลงทุน ผลกระทบคือ ทำให้เกษตรกร แก้ปัญหาไม่ถูกวิธี สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในการกำจัด ตกกลิ่นและของเสีย เกษตรกรเกิดความท้อแท้ เมื่อหน่วยต่อการผลิตปศุสัตว์ที่จะทำให้มีประสิทธิภาพที่ดีขึ้น และไม่แน่ใจในการลงทุนการผลิตที่เป็นระบบ เพราะไม่รู้ว่าจะถูกไล่ที่อีกเมื่อใด 4.) การเปลี่ยนแปลงการปกครองส่วนท้องถิ่น ผลกระทบคือ ประเด็นในการหาเสียงมักใช้ปัญหามลพิษของฟาร์ม เจ้าหน้าที่ขาดความรู้ ความเข้าใจในระบบ กฎหมายการปกครองส่วนท้องถิ่นที่แท้จริง

การศึกษาถึงความเป็นไปได้ทางการเงินในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมฟาร์มสุกรของจังหวัดเชียงใหม่ เป็นวิธีหนึ่งในการพยายามหาหนทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยสามารถนำผลของการศึกษาเป็นข้อมูลช่วยเป็นแนวทางในการตัดสินใจเพื่อการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมสำหรับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

ตารางที่ 3

จำนวนสุกรในจังหวัดเชียงใหม่ ปี พ.ศ. 2535 – 2541

หน่วย : ตัว

อำเภอ / กิ่งอำเภอ	2535	2536	2537	2538	*2540	*2541
เมืองเชียงใหม่	4,800	9,814	9,902	5,815	2,305	4,684
จอมทอง	70,139	70,439	46,586	9,932	7,923	8,579
เชียงดาว	4,720	7,865	12,480	7,032	6,945	6,361
ไชยปราการ	4,895	4,638	5,689	2,185	11,541	25,323
คอยเต่า	1,497	1,547	1,337	1,364	2,037	1,633
คอยสะเก็ด	5,211	6,109	7,560	1,947	12,027	4,976
กิ่งอำเภอคอยหล่อ	-	-	-	10,000	22,493	50,316
ฝาง	16,050	10,020	8,673	32,888	6,939	7,926
พร้าว	10,650	33,450	54,100	20,893	8,758	6,828
แม่แจ่ม	27,502	11,589	15,670	12,904	19,913	14,311
แม่แตง	9,009	7,900	8,940	30,424	20,566	16,640
แม่ริม	50,684	50,300	50,000	27,308	6,401	17,155
แม่วาจ	2,324	2,324	2,324	2,868	3,162	12,004
กิ่งอำเภอแม่ออน	-	-	4,657	3,092	4,290	1,825
แม่อาย	9,508	8,058	8,058	6,236	6,427	6,975
เวียงแหง	2,792	2,629	2,629	2,871	3,020	3,297
สะเมิง	5,800	2,300	2,429	2,495	3,397	3,459
สันกำแพง	12,348	16,767	12,200	9,782	12,340	8,811
สันทราย	37,583	39,371	39,723	56,357	15,342	15,632
สันป่าตอง	13,448	10,500	10,500	8,857	5,753	3,228
สารภี	3,500	7,000	4,500	3,166	1,433	1,436
หางดง	21,230	55,900	27,512	15,324	8,607	6,640
อมก๋อย	9,281	21,750	21,635	20,592	9,492	7,262
ฮอด	6,000	5,320	4,350	20,683	6,806	4,125
รวม	328,971	385,590	361,522	315,015	209,917	239,426

ที่มา : สำนักงานปศุสัตว์เชียงใหม่. สถิติเชียงใหม่ ปี 2536 – 2539

หมายเหตุ : ข้อมูลปี 2539 ยังไม่มีการเผยแพร่ในขณะนี้

* ข้อมูลเบื้องต้นสำรวจโดยปศุสัตว์จังหวัดเชียงใหม่

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1.2.1 ศึกษาโครงสร้างโดยทั่วไปทางด้านเศรษฐกิจของการเลี้ยงสุกร

1.2.2 ศึกษา เปรียบเทียบผลประโยชน์และค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงสุกร เพื่อประเมิน ความเป็นไปได้ในการจัดการปัญหาภาวะจากฟาร์มสุกร

1.2.3 ศึกษาถึงนโยบายการดำเนินการของภาครัฐในการแก้ไขปัญหาพิษฟาร์มสุกร ภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.3.1 เพื่อก่อให้เกิดความรู้เชิงเศรษฐกิจเกี่ยวกับ โครงสร้าง โดยทั่วไปของการเลี้ยงสุกร แก่ผู้ที่สนใจทั้งภาครัฐและเอกชน

1.3.2 เพื่อให้ทราบถึงผลการดำเนินงานจากการเลี้ยงสุกร การแก้ไขปัญหาภาวะจากการเลี้ยงสุกร โดยพิจารณาจากอัตราผลตอบแทนที่ได้รับเปรียบเทียบกับค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการจัดการบำบัดของเสียจากฟาร์มตามวิธีการที่เหมาะสม สามารถนำผลการศึกษาไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจ ในการจัดการสิ่งแวดล้อมของฟาร์มสุกรแก่ภาครัฐและเอกชน

1.3.3 ทราบถึงแนวนโยบายและการดำเนินการของส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง โดยตรง คือปศุสัตว์อำเภอเพื่อเป็นข้อมูลในการประสานประโยชน์กับทางผู้เลี้ยงสุกรในการจัดการสิ่งแวดล้อม

1.4 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษานี้ จะศึกษาถึงลักษณะทั่วไปและสภาพทางเศรษฐกิจของผู้เลี้ยงสุกร และวิเคราะห์หาอัตราผลตอบแทนภายในของการเลี้ยงสุกรศึกษาจากกลุ่มเกษตรกรที่ร่วมโครงการข้างเคียงกับบริษัทเอกชนแห่งหนึ่ง ที่มีสมาชิกเกษตรกรเลี้ยงสุกรกระจายไปในหลายอำเภอในจังหวัดเชียงใหม่โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลในปี 2541 และทำการศึกษาจากหน่วยราชการด้านปศุสัตว์เกี่ยวกับนโยบายและการดำเนินการแก้ไขมลพิษจากฟาร์มสุกร โดยเลือกจากอำเภอที่มีกลุ่มเกษตรกรที่จะศึกษาเลี้ยงอยู่มาตั้งแต่เริ่มมีระบบจ้างเลี้ยงสุกร และเป็นเขตอำเภอที่ติดต่อกัน 5 อำเภอ คือ อำเภอหางดง อำเภอสันป่าตอง อำเภอแม่วาง กิ่งอำเภอดอยหล่อ และอำเภอจอมทอง

1.5 ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

1.5.1 กลุ่มเกษตรกรสมาชิก โครงการจ้างเลี้ยงของบริษัทเอกชนแห่งหนึ่ง จำนวน 121 ราย

โดยมีการเลี้ยงที่	อำเภอหางดง	4	ราย
	อำเภอสันป่าตอง	17	ราย
	อำเภอแม่วาง	32	ราย
	กิ่งอำเภอดอยหล่อ	55	ราย
	อำเภอยอมทอง	2	ราย
	อำเภอพร้าว	5	ราย
	อำเภอสันกำแพง	6	ราย
	รวม	121	ราย

1.5.2 ปศุสัตว์อำเภอหางดง อำเภอสันป่าตอง อำเภอแม่วาง กิ่งอำเภอดอยหล่อ อำเภอ
ยอมทอง จำนวน 5 ราย